

ЯКІСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН НА РІВНІ РЕГІОНУ

У статті обґрунтовано діяльність регіонального інституту післядипломної педагогічної освіти з питання професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін; проаналізовано організацію курсів підвищення кваліфікації на рівні регіону; охарактеризовано їх форми, тривалість, зміст та структуру програм у залежності від кваліфікаційної категорії слухача; визначено роль методичної служби інституту в професійному розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін.

Ключові слова: курси підвищення кваліфікації, вчителі природничо-математичних дисциплін, професійний розвиток, програми підвищення кваліфікації.

В статье обоснована деятельность регионального института последипломного педагогического образования по вопросу профессионального развития учителей естественно-математических дисциплин; проанализирована организация курсов повышения квалификации на региональном уровне; охарактеризованы их формы, продолжительность, содержание и структура программ в зависимости от квалификационной категории слушателя; определена роль методической службы института в этом процессе.

Ключевые слова: курсы повышения квалификации, учителя естественно-математических дисциплин, профессиональное развитие, программы повышения квалификации.

The article grounds the activities of the Regional Institute of Postgraduate Education regarding the professional development of teachers of natural sciences; the organization of training courses at the regional level is analyzed; the forms, duration, content and structure of programs, depending on the qualification category of the listener are characterized; the role of guidance services in the professional development of teachers of natural sciences is defined.

Key words: training courses, teachers of natural sciences, professional development and training programs.

Постановка проблеми. Післядипломна педагогічна освіта в сучасних умовах є одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти України, оскільки

дозволяє забезпечити професійний розвиток учителів, зокрема природничо-математичних дисциплін (ПМД), до вимог інформаційного суспільства.

Основну роль у професійному розвитку педагогічних працівників на рівні регіону відіграє інститут післядипломної педагогічної освіти (ІППО). Головною метою діяльності регіонального ІППО є:

- наукове й методичне забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти відповідного регіону;
- підвищення кваліфікації та перепідготовка керівних кадрів і педагогічних працівників освіти;
- здійснення на базі освітніх закладів теоретичних і прикладних досліджень у галузі освіти, їх упровадження в практику освітньої системи [4].

Окрім цього, регіональний ІППО забезпечує науково-методичний супровід професійного розвитку вчителів ПМД у курсовий та міжкурсний періоди.

Розробка концептуальних ідей системи професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті вимагає ґрунтовного аналізу якісного стану організації цього процесу на рівні регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти обґрунтовано в працях В. Арешонкова, С. Архангельського, Л. Даниленко, М. Дарманського, Б. Жебровського, А. Зубка, В. Лугового, Т. Лукіної, В. Олійника, В. Онушкіна, О. Пехоти, Н. Протасової, В. Пуцова, М. Романенка, Т. Сущенко, Н. Чепурної, Л. Чернікової та ін.

У дослідженнях Н. Абашкіної, Н. Бібик, А. Зубка, І. Зязюна, В. Кременя, С. Крисюка, А. Кузьмінського, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Маслова, Н. Ничкало, В. Олійника, О. Пометун, Н. Протасової, В. Пуцова, Т. Сущенко, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєвої, Т. Сорочан розроблено методологічні основи функціонування системи післядипломної педагогічної освіти, проаналізовано теоретичні засади професійного й особистісного розвитку педагогів у процесі підвищення кваліфікації та зацентровано увагу на необхідності його оновлення. Проте проблема організації професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін на рівні регіону висвітлена недостатньо.

Мета статті – здійснити аналіз якісного стану організації професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін на рівні регіону на прикладі Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (ІППОЧО).

Виклад основного матеріалу. Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (ІППОЧО) організовує свою діяльність за такими *стратегічними напрямками*: модернізація змісту, форм і методів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів області; науково-методичний супровід оновлення змісту освіти, моніторинг та експертиза інновацій, розроблених установами освіти, окремими педагогами, зовнішня кваліфікаційна експертиза працівників освіти; оновлення та розширення функцій, напрямів діяльності ІППОЧО, вдосконалення структури, кадрового

забезпечення навчального закладу [2]. Проте одним із основних напрямів роботи ІППОЧО є підвищення кваліфікації педагогічних працівників та керівних кадрів освіти, реалізація якого забезпечується завдяки організації відповідних курсів.

Завданням курсів підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону є формування та розвиток їх професійної компетентності, зокрема завдяки поглибленню соціально-гуманітарних та психолого-педагогічних знань, а також оновленню знань із методичної й фахової підготовки, формуванню вмій використання новітніх освітніх та інформаційно-комп'ютерних технологій.

Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області охоплює підготовкою 52 категорії й фахи освітньої галузі та щорічно розширює їх перелік, ураховуючи нові навчальні курси, факультативи. Крім загальнонавчальних спеціальностей, він працює з керівниками предметних гуртків, вихователями шкіл-інтернатів та груп продовженого дня, музичними керівниками, логопедами, практичними психологами, соціальними педагогами, секретарями-діловодами.

Курси підвищення кваліфікації в ІППОЧО організовуються на основі *кредитно-модульної системи*, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів) [1].

Щорічно в інституті підвищують свою кваліфікацію близько 3,5 тисяч педагогічних працівників області, зокрема у 2011 році курсовим підвищенням кваліфікації було охоплено 3091 педагогічний працівник, що складає 123 групи слухачів, з яких – 28 груп із терміном навчання 4 тижні (718 слухачів), 83 групи з терміном навчання 3 тижні (2086 слухачів), 5 груп із терміном навчання 2 тижні (166 слухачів), 4 групи з терміном навчання 1 тиждень (64 слухачі) та 3 групи дистанційного навчання (57 слухачів). У 2012 році курсовим підвищенням кваліфікації було охоплено 3477 педагогічних працівників, що складає 141 групу слухачів, з яких – 14 груп із терміном навчання 4 тижні (245 слухачів), 102 групи з терміном навчання 3 тижні (2615 слухачів), 16 груп із терміном навчання 2 тижні (415 слухачів) та 9 груп дистанційного навчання (202 слухача).

Кожного року на базі ІППО підвищують свій кваліфікаційний рівень близько 560 педагогів, які викладають шкільний курс природничо-математичних дисциплін.

Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області проводить курси підвищення кваліфікації для вчителів природничо-математичних дисциплін, які працюють у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації й викладають одну з таких дисциплін, як фізика, астрономія, математика, географія, хімія, біологія, екологія, природознавство, інформатика або інформаційні технології.

Навчальний процес на курсах підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних дисциплін здійснюється за наступними формами навчання: *денна, дистанційна, очно-дистанційна та індивідуальна*.

Так, на 2013 рік передбачено такі *форми та тривалість курсів* підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних дисциплін:

- денна форма підвищення кваліфікації однієї групи природничо-математичного профілю для педагогічних працівників категорій «спеціаліст», «спеціаліст II категорії» та «спеціаліст I категорії» тривалістю чотири тижні (144 год);

- денна форма підвищення кваліфікації для вчителів природничо-математичних дисциплін категорій «спеціаліст», «спеціаліст II категорії» та «спеціаліст I категорії» тривалістю три тижні (108 год);

- денна форма підвищення кваліфікації для вчителів природничо-математичних дисциплін, які мають категорію «спеціаліст вищої категорії», «спеціаліст I категорії», тривалістю два тижні (72 год);

- двопрофільні курси для вчителів природничо-математичних дисциплін, які викладають два предмети, тривалістю три тижні (108 год);

- інтегровані курси, що об'єднують навчальні програми з декількох предметів, тривалістю три тижні (108 год);

- курси за індивідуальною формою навчання для вчителів природничо-математичних дисциплін, які викладають декілька предметів;

- дистанційна форма підвищення кваліфікації для вчителів природничо-математичних дисциплін, які мають категорії «спеціаліст I категорії», «спеціаліст вищої категорії», та для вчителів усіх категорій, яким присвоєні звання «старший учитель» та «вчитель-методист» (*учителі фізики, біології, хімії*);

- очно-дистанційна форма для вчителів природничо-математичних дисциплін, які мають категорію «спеціаліст вищої категорії», та для вчителів усіх категорій, яким присвоєні звання «старший учитель» та «вчитель-методист» (*учителі математики, інформатики*) [3].

Доцільно відмітити, що окрім кваліфікаційних вимог, що висуваються до вчителя природничо-математичних дисциплін, *дистанційні та очно-дистанційні* курси підвищення кваліфікації вимагають володіння слухачем певним рівнем компетентності в галузі інформаційно-комп'ютерних технологій.

Навчально-тематичні плани та програми курсів підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних дисциплін мають модульну структуру й представлені *соціально-гуманітарним, професійним та контрольньо-діагностичним* модулями (див. табл.). Варіативність навчання забезпечується вибором слухачами спецкурсів та семінарів.

До *інваріантного блоку соціально-гуманітарного модуля* включено теми з таких навчальних дисциплін: філософія освіти, чинне законодавство про освіту, законодавство з охорони дитинства, законодавство з охорони праці, українознавчий аспект гуманітарної освіти, соціологічні аспекти освіти та виховання. До *варіативного блоку* – історія освіти України, українознавство, соціологія, культурологія, екологія, політологія, релігієзнавство, енергозбереження, економіка, українське ділове мовлення тощо (з урахуванням

специфіки фаху педагогічних працівників, досвіду роботи та професійних запитів).

До *інваріантного блоку професійного модуля* включено теми з наступних навчальних дисциплін: сучасний стан розвитку освіти, інноваційна педагогіка, психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, актуальні проблеми виховання (психолого-педагогічний субмодуль); сучасний стан розвитку наукової дисципліни, нормативно-правове та методичне забезпечення викладання предмета, впровадження інноваційних технологій навчання в процесі викладання дисципліни, сучасна методика викладання предмета, використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення предмета, робота з обдарованими учнями, допрофільна підготовка й профільне навчання, організація позаурочної виховної роботи з учнями тощо (фаховий субмодуль). До *варіативного блоку* – практична психологія, педагогічна майстерність, проектна діяльність, позитивне мислення в освітянській діяльності, гендерна педагогіка, культура здоров'я тощо (психолого-педагогічний субмодуль); спецкурси за вибором з урахуванням специфіки фаху педагогічних працівників (фаховий субмодуль).

Контрольно-діагностичний модуль є інваріантним і включає захист творчих робіт чи авторських проектів та кваліфікаційний екзамен. Його завданням є діагностування рівня професійного розвитку вчителя природничо-математичних дисциплін.

Таблиця

Розподіл годин модулів за формою та тривалістю курсів підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних дисциплін

№ з/п	Назва модуля / вид роботи	Тривалість навчання (год)				
		72	108	144	108 дист.	90 очно-дист.
1.	Соціально-гуманітарний	10	14	16	14	14
2.	Професійний	54	86	122	60	60
	2.1. Психолого-педагогічний	20	30	52	26	26
	Контроль загального модуля	2	2	2	2	2
	2.2. Фаховий	34	56	80	34	34
	Контроль фахового модуля	2	2	2	2	2
	Педагогічна практика	6	6	6	6	6
	Дистанційний практикум	-	-	-	18	-
	Аудиторна практика	-	16	18	-	-
3.	Контрольно-діагностичний	8	8	8	6	6
	Захист випускних робіт (творчого проекту)	6	6	6	4	4
	Екзамен	2	2	2	2	2

Програми модулів декларують умови для саморозвитку й самовдосконалення педагога як особистості та професіонала на основі оволодіння сучасними знаннями теорії й методики при викладанні дисципліни в системі загальної освіти та їх подальшого використання для успішного навчання, виховання й розвитку учнів, їхньої підготовки до життя в суспільстві.

Метою діяльності ІППОЧО в міжкурсовий період є забезпечення оптимальної реалізації методичних заходів як цілісної системи роботи з педагогічними працівниками загальноосвітніх навчальних закладів області. Тому для працівників інституту актуальною залишається проблема аналізу стану методичної роботи, динаміки функціонування й розвитку її на місцях. Оптимізувати контрольну-аналітичну функцію, тобто за мінімум часу й зусиль отримати максимум інформації та прийняти дієве управлінське рішення, допомагають систематичні виїзди в РМК, ММК та навчально-виховні заклади області.

Із метою якісного професійного розвитку педагогічних працівників Чернівецької області інститутом розроблено:

- положення про передовий педагогічний досвід [5];
- положення про методичну раду ІППОЧО;
- положення про методичну службу Чернівецької області [6].

Методична (науково-методична) служба ІППОЧО передбачає формування й розвиток професійних якостей педагогічних працівників, підвищення їхньої професійної майстерності.

Мета методичної служби – забезпечувати дієвість системи методичної роботи області, удосконалювати форми та методи роботи з педагогічними кадрами, здійснювати професійне удосконалення педагогічних працівників.

Для реалізації поставленої мети методична служба ІППОЧО вирішує такі завдання:

- створення єдиного інформаційного простору й регулювання інформаційних потоків управлінської та науково-методичної документації, концентрація цінного досвіду досягнень в освітній практиці;
- забезпечення ефективної та оперативної інформації про нові методики, технології, організацію та діагностику освітньо-виховного процесу;
- організація роботи зі створення нормативно-правової бази функціонування й розвитку освітньої установи;
- сприяння створенню програмно-методичного та наукового забезпечення освітньо-виховного процесу, умов для впровадження й поширення позитивного педагогічного досвіду, інновацій, науково-дослідного, дослідно-експериментального та іншого видів творчої діяльності;
- забезпечення проведення діагностичних та атестаційних процедур для об'єктивного аналізу процесу розвитку й досягнутих результатів, стимулювання педагогічної творчості;
- здійснення контролю виконання Державного стандарту й освітніх програм, рівня навченості й вихованості учнів;
- керування процесами підвищення кваліфікації та безперервної освіти педагогічних працівників, сприяння організації раціональної педагогічної праці, саморозвитку педагогів [6].

Загалом у напрямку професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін ІППОЧО забезпечено:

- проведення навчально-практичних семінарів, семінарів-нарад, майстер-класів щодо реалізації основних напрямків поточної педагогічної діяльності;

- організацію проведення майстер-класів під час курсів підвищення кваліфікації;
- надання усних та письмових консультацій щодо організації та проведення методичної роботи в районі, школі;
- систематичне опрацювання наукових основ інноваційних педагогічних технологій та визначення їх основних змістових ліній у практичному застосуванні на уроках;
- участь у робочих районних/міських конференціях, семінарах, методичних об'єднаннях учителів;
- розробку програм для проведення тренувальних зборів до IV етапу всеукраїнських учнівських олімпіад;
- підготовку посібників.

В ІППОЧО особлива увага приділяється масовим формам роботи з вчителями, працівниками відділів освіти міст, районів тощо. Це – організація й проведення науково-методичних та науково-практичних семінарів і конференцій, «круглих столів», інструктивно-методичних нарад тощо, на яких порушуються питання проблем методики викладання базових дисциплін, функціонування особистісно зорієнтованих нововведень у процесі вивчення предметів як у школах, так і у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

На окрему увагу заслуговує підготовка *методичних рекомендацій* для учителів природничо-математичних дисциплін щодо:

- використання інваріантної та варіативної складових у новому навчальному році;
- організації роботи зі здібними дітьми;
- вивчення предметів природничо-математичного циклу в ЗНЗ та ПТНЗ області в наступному н. р.;
- проведення державної підсумкової атестації з предметів природничо-математичного циклу в ЗНЗ та ПТНЗ області в наступному навчальному році.

На сайті ІППОЧО (<http://ippobuk.cv.ua/>) відвідувачі можуть отримати доступ до конкретних розробок щодо підвищення та розвитку професіоналізму керівників і педагогічних працівників закладів ЗНЗ, створених результативних технологій навчання педагогів тощо. Постійне вдосконалення форм і методів роботи з учителями, надання можливостей педагогам скористатися новими фаховими здобутками, науковими й практичними досягненнями, спонукання їх до творчості та самореалізації в професійній діяльності – переваги, які пропонує ІППО Чернівецької області нашим освітянам. Крім того, на сайті створено форум (<http://forum.ippobuk.cv.ua/>) з метою обговорення наукових статей, доповідей або тез під час проведення інтернет-конференцій.

У рамках Концепції Державної цільової програми впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комп'ютерних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року триває реалізація проекту зі створення інформаційної системи управління освітою (ІСУО) Чернівецької області. Мета означеної системи – єдина загальнообласна база освіти, автоматизація управлінської діяльності на всіх

рівнях та спрощення процедури документообігу. ІСУО покликана сприяти об'єктивному відображенню стану й тенденцій розвитку системи освіти, адекватно оцінювати її якість, виявляти проблемні зони, допомагати оперативно корегувати освітню політику як на рівні центральних, так і на рівні регіональних органів управління.

Висновки. Таким чином, професійний розвиток учителів природничо-математичних дисциплін на рівні регіону забезпечується регіональним інститутом післядипломної педагогічної освіти. Залежно від кваліфікаційної категорії вчителі природничо-математичних дисциплін можуть прослухати курси підвищення кваліфікації за денною, дистанційною, очно-дистанційною та індивідуальною формами навчання, тривалість яких становить від 72 до 144 годин. Навчально-тематичні плани й програми курсів підвищення кваліфікації організовані за модульною структурою і реалізуються соціально-гуманітарним, професійним та контрольньо-діагностичним модулями.

Не менш важливими для професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін на рівні регіону в міжкурсовий період є організація й проведення ІІПО різноманітних методичних заходів (семінарів, «круглих столів», конференцій) та популяризація передового педагогічного досвіду.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні організації професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у міжкурсовий період на рівні навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наказ Головного управління освіти і науки Чернівецької облдержадміністрації «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників при Чернівецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти» № 131 від 10.12.2010 р.

2. Наказ Головного управління освіти і науки Чернівецької облдержадміністрації «Про організацію навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації при Чернівецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти» № 565 від 13.12.2010 р.

3. Наказ Головного управління освіти і науки Чернівецької облдержадміністрації «Про підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів навчальних закладів Чернівецької області при ІІПОЧО у 2013 році» № 436 від 04.12.2012 р.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до Положення про республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти» № 712 від 31.07.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0651-01>.

5. Положення про виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду в загальноосвітніх навчальних закладах Чернівецької області. – Чернівці : ІІПОЧО, 2012. – 10 с.

6. Положення про методичну службу Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. – Чернівці : ІППОЧО, 2012. – 4 с.

Дата надходження до редакції: 08. 11. 2013 р.